

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Panaliten kekerabatan basa Jawi saha basa Bali adhedhasar Bausastra Jawa kalihan Kamus Basa Bali menika kapanggihaken tetembungan ingkang berkorespondensi. Wujuding korespondensi inggih menika saking tembung-tembung ingkang gadhah swanten saha teges ingkang sami sarta mirib. Asiling perkerabatan basa Jawi saha basa Bali kapanggihaken prosentase 60% saking tetembungan basa Jawi saha basa Bali ingkang berkorespondensi. Andharan saking korespondensi swanten saha teges antawisipun basa Jawi saha basa Bali saged dipuntingali wonten ngandhap.

Tabel 4: Korespondensi Swanten saha Teges antawisipun Basa Jawi saha Basa Bali

No.	Wujud Korespondensi Fonem	Glos	Indikator	
			Basa Jawi	Basa Bali
1	2	3	4	5
1.	Vokal ~ vokal			
	a. /i/ ~ / /, /i/			
	1) [i] ~ []	terbang (186)	[ib r]	[k b r]
	2) [I] ~ [i]	angin (6)	[aŋIn]	[aŋin]
	b. / / ~ /a/			
	[] ~ [a]	apa (8)	[p]	[apa]
	c. /u/ ~ /i/ saha /u/			
	1) [u] ~ [i]	duduk (65)	[luŋgUh]	[liŋgih]
	2) [U] ~ [u]	gunung (77)	[gunUŋ]	[gunuŋ]
	3) [U] ~ [i]	duduk (65)	[luŋgUh]	[liŋgih]

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
	d. / / ~ /i/ [] ~ [i] e. / / ~ /e/ [] ~ [e] f. /a/ ~ / / [a] ~ [] g. /o/ ~ /u/ saha /o/ 1) [o] ~ [u] 2) [] ~ [o] h. /e/ ~ /o/ [e] ~ [o]	punggung (159) banyak (17) pendek (152) rumah (163) orang (146) istri (92)	[g g r] [ak h] [c nda?] [omah] [w ŋ] [semah]	[gigir] [akeh] [c n k] [umah] [woŋ] [somal]
2.	Konsonan ~ konsonan a. /w/ ~ /b/ b. /t/ ~ / / c. /l/ ~ /b/ ~ /r/ d. /s/ ~ /r/ e. /r/ ~ / / f. /d/ ~ /j/ ~ / / g. /b/ ~ /w/ h. /k/ ~ /k/ i. /ŋ/ ~ /i/	abu (1) tali (179) bintang (35) lurus (131) sempit (171) daun (54) hujan (86) jauh (99) malam (135) balik (16) di sini (61)	[awu] [tali] [lintaŋ] [lurus] [sump ?] [r n] [udan] [ad h] [b ŋi] [walI?] [ŋriki]	[abu] [ali] [bin aŋ] [rurus] [rup k] [on] [ujan] [oh] [w ŋi] [walik] [iriki]
3.	Nasal ~ nasal a. /m/ ~ /ŋ/	muntah (143)	[mutah]	[ŋu ah]
4.	Tambahing konsonan a. fonem /p/ b. fonem /w/ c. fonem /k/	anak (5) ludah (130) terbang (186)	[ana?] [idu] [ib r]	[panak] [wi uh] [k b r]

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
5.	Tambahiing nasal fonem /ŋ/	diri (ber) (60)	[ad g]	[ŋa g]
6.	Icaliing vokal			
	a. fonem / /	enam (68)	[n m]	[n m]
	b. fonem /a/	merah (139)	[abaŋ]	[baŋ]
	c. fonem / /	tidak (189)	[b t n]	[n]
	d. fonem /u/	tua (195)	[tuw]	[wa]
7.	Icaliing konsonan			
	a. fonem /m/	sempit (171)	[sump ?]	[rup k]
	b. fonem /k/	cuci (47)	[kumbah]	[umbah]
	c. fonem /p/	empat (67)	[papat]	[pa]
	d. fonem /h/	makan (134)	[ahar]	[aar]
	e. fonem /b/	tidak (189)	[b t n]	[n]
	f. fonem /r/	bulan (38)	[r mbulan]	[bulan]

Adhedhasar tabel wonten ing nginggil ketingal bilih wonten tetembungan basa Jawi saha basa Bali adhedhasar Bausastra Jawi saha Kamus Basa Bali ingkang berkorespondensi. Tetembungan ingkang berkorespondensi menika kapanggihaken 120 tembung ingkang sami saha mirib saking 200 kosa kata dasar Morris Swadesh. Wujud korespondensi perkerabatan antawisipun basa Jawi saha basa Bali menika kaperang dados mapinten-pinten jinis. Jinisipun korespondensi basa Jawi saha basa Bali wonten pitu inggih menika wujud korespondensi fonem vokal tuladhanipun wujud setunggal fonem vokal wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan langkung saking setunggal fonem vokal wonten ing basa Bali, wujud korespondensi fonem konsonan, wujud korespondensi nasal, tambahiing konsonan wonten ing basa Bali,

tambah ing nasal wonten ing basa Bali, icaling vokal wonten ing basa Bali, saha icaling konsonan wonten ing basa Bali. Andharan korespondensi saking basa Jawi saha basa Bali kasebat saged dipunwaos wonten ing bab pirembagan.

B. Pirembagan

Adhedhasar tetembungan ingkang berkorespondensi wonten nginggil, salajengipun badhe kaandharaken bukti kekerabatan basa Jawi saha basa Bali adhedhasar Bausastra Jawi saha Kamus Basa Bali dipuntingali saking bukti fonologi-ipun. Bukti kekerabatan menika badhe kaandharaken setunggal mbaka setunggal saking tembung-tembung ingkang dipuntandhingaken. Bukti andharan kasebat saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

1. Bukti Kekerabatan Basa

Adhedhasar wontenipun tetembungan basa Jawi saha basa Bali ingkang berkorespondensi menika saged dipunginakaken kangge bukti kekerabatan. Bukti kekerabatan basa Jawi saha basa Bali saged dipuntingali saking aspek fonologi-ipun ingkang kaperang dados pitu jinis. Pitu jinis kasebat inggih menika wujud korespondensi fonem vokal, wujud korespondensi fonem konsonan, wujud korespondensi nasal, tambah ing konsonan wonten ing basa Bali, tambah ing nasal wonten ing basa Bali, icaling vokal wonten ing basa Bali, saha icaling konsonan wonten ing basa Bali. Bukti kasebat badhe kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

a. Wujud Korespondensi Fonem Vokal

Wujud korespondensi fonem vokal kaperang dados wolu inggih menika fonem /i/ ~ fonem / /, /i/ ; fonem / / ~ fonem /a/; fonem /u/ ~ fonem /i/ saha /u/ ; fonem / / ~ fonem /i/ ; fonem / / ~ fonem /e/ ; fonem /a/ ~ fonem / / ; fonem /o/ ~ fonem /u/ saha /o/ ; fonem /e/ ~ fonem /o/. Bukti wujudipun tetembungan ingkang berkorespondensi kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1) Fonem /i/ ~ fonem / / saha /i/

Fonem /i/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / saha /i/ wonten ing basa Bali. Fonem /i/ wonten ing basa Jawi nuwuhaken kalih alofon inggih menika [i] saha [I]. Fonem /i/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali. Fonem /i/ kanthi lafal [I] wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] wonten ing basa Bali. Andharan kasebat saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

a) Fonem /i/ ~ fonem / /

Fonem /i/ basa Jawi ingkang berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 5: Fonem /i/ ~ fonem / /

Glos	BJ [i]	BB []	Korespondensi
terbang (186)	[ib r]	[k b r]	[i] ~ []

Saking tabel 5 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘terbang’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung iber ingkang dipunlesanaken [ib r]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung keber ingkang dipunlesanaken [k b r] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /i/ basa Jawi mapan wonten ing wiwitaning tembung berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali ingkang mapan wonten pungkasaning wanda sepisan. Fonem / / wonten ing basa Bali mapan wonten ing pungkasaning wanda sepisan amargi tembung basa Bali keber menika wanda sepisanan kadadosan saking kalih fonem.

b) Fonem /i/ kanthi lafal [I] ~ fonem /i/

Fonem /i/ kanthi lafal [I] berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] kapanggihaken kalih welas tembung basa Jawi saha basa Bali ingkang berkorespondensi. Saking kalih welas tembung menika kaperang dados tigang kelompok inggih menika fonem /i/ ingkang mapan wonten ing (1) wanda kaping kalih sigeg, (2) wiwitaning wanda kaping kalih sigeg, saha (3) tengahing tembung.

Fonem /i/ basa Jawi kanthi lafal [I] mapan ing wanda kaping kalih sigeg berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 6: Fonem /i/ kanthi lafal [I] mapan ing wanda kaping kalih sigeg
~ fonem /i/

No.	Glos	BJ [I]	BB [i]	Korespondensi
1	angin (6)	[aŋIn]	[aŋin]	[I] ~ [i]
2	balik (16)	[walIʔ]	[walik]	
3	benih (26)	[winIh]	[winih]	
4	darah (51)	[g tIh]	[g ih]	
5	hidup (81)	[urIp]	[urip]	
6	kulit (115)	[kulIt]	[kuli]	
7	langit (119)	[laŋIt]	[laŋi]	
8	putih (161)	[putIh]	[pu ih]	
9	telinga (184)	[kupIn]	[kupiŋ]	
10	tipis (192)	[tipIs]	[ipis]	

Saking tabel 6 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /i/ kanthi lafal [I] berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] mapan wonten ing wanda kaping kalih sigeg kapanggihaken sedasa tembung. Saking tetembungan nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘angin’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung angin ingkang dipunlesanaken [aŋIn]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung angin ingkang dipunlesanaken [aŋin] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /i/ mapan wonten ing wanda kaping kalih sigeg berkorespondensi kalihan fonem /i/. Fonem /i/ ing tembung angin ing basa Jawi dipunlesanaken [I], dene ing basa Bali dipunlesanaken [i].

Fonem /i/ basa Jawi kanthi lafal [I] mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih sigeg berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 7: Fonem /i/ kanthi lafal [I] mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih sigeg ~ fonem /i/

Glos	BJ [I]	BB [i]	Korespondensi
jahit (95)	[jaIt]	[jai]	[I] ~ [i]

Saking tabel 7 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /i/ kanthi lafal [I] berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih sigeg kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘jahit’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung jait ingkang dipunlesanaken [jaIt]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung jait ingkang dipunlesanaken [jai] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /i/ mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih sigeg berkorespondensi kalihan fonem /i/. Fonem /i/ ing tembung jait basa Jawi dipunlesanaken [I], dene ing basa Bali dipunlesanaken [i].

Fonem /i/ basa Jawi kanthi lafal [I] mapan ing tengahing tembung berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 8: Fonem /i/ kanthi lafal [I] mapan ing tengahing tembung ~ fonem /i/

Glos	BJ [I]	BB [i]	Korespondensi
pohon (157)	[wIt]	[wi]	[I] ~ [i]

Saking tabel 8 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /i/ kanthi lafal [I] berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] mapan

wonten ing tengahing tembung kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘pohon’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung wit ingkang dipunlesanaken [wIt]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung wit ingkang dipunlesanaken [wi] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /i/ mapan wonten ing tengahing tembung berkorespondensi kalihan fonem /i/. Fonem /i/ ing tembung wit basa Jawi dipunlesanaken [I], dene ing basa Bali dipunlesanaken [i].

2) Fonem / / ~ fonem /a/

Fonem /a/ wonten ing basa Jawi nuwuhaken kalih alofon inggih menika [a] saha []. Fonem / / wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /a/ wonten ing basa Bali kapanggihaken tiga welas tembung. Saking tiga welas tembung menika kaperang dados gangsal kelompok inggih menika fonem /a/ ingkang mapan wonten ing (1) wiwitaning saha pungkasaning tembung, (2) pungkasaning wanda kaping kalih, (3) pungkasaning wanda sepisan saha pungkasaning wanda kaping kalih, (4) pungkasaning wanda kaping kalih saha kaping tiga, saha (5) pungkasaning tembung.

Fonem / / basa Jawi mapan ing wiwitaning saha pungkasaning tembung berkorespondensi kalihan fonem /a/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 9: Fonem / / mapan ing wiwitaning saha pungkasaning tembung
~ fonem /a/

Glos	BJ []	BB [a]	Korespondensi
apa (8)	[p]	[apa]	[] ~ [a]

Saking tabel 9 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ mapan wonten ing wiwitaning saha pungkasaning tembung kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘apa’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung apa ingkang dipunlesanaken [p]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung apa ingkang dipunlesanaken [apa] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing wiwitaning saha pungkasaning tembung berkorespondensi kalihan fonem /a/. Fonem / / ing tembung apa basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [a].

Fonem / / basa Jawi mapan ing pungkasaning tembung utawi pungkasaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /a/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 10: Fonem / / mapan ing pungkasaning tembung ~ fonem /a/

No.	Glos	BJ []	BB [a]	Korespondensi
1	awan (12)	[meg]	[mega]	[] ~ [a]
2	datang (52)	[t k]	[ka]	
3	kiri (112)	[kiw]	[kiwa]	
4	lima (129)	[lim]	[lima]	
5	matahari (137)	[sury]	[surya]	

Saking tabel 10 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ mapan wonten ing pungkasaning tembung utawi pungkasaning wanda kaping kalih kapanggihaken gangsal tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘awan’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung mega ingkang dipunlesanaken [meg]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung mega ingkang dipunlesanaken [mega] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing pungkasaning tembung utawi pungkasaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /a/. Fonem / / ing tembung mega basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [a].

Fonem / / basa Jawi mapan ing pungkasaning wanda sepisan saha pungkasaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /a/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 11: Fonem / / mapan ing pungkasaning wanda sepisan saha wanda kaping kalih ~ fonem /a/

No.	Glos	BJ []	BB [a]	Korespondensi
1	bapak (18)	[b p]	[bapa]	[] ~ [a]
2	mata (136)	[m t]	[ma a]	
3	panjang (149)	[d w]	[awa]	
4	sakit (165)	[l r]	[lara]	

Saking tabel 11 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ mapan wonten ing pungkasaning wanda sepisan saha pungkasaning wanda kaping kalih kapanggihaken sekawan

tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘bapak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung bapa ingkang dipunlesanaken [b p]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung bapa ingkang dipunlesanaken [bapa] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing pungkasaning wanda sepisan saha pungkasaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /a/. Fonem / / ing tembung bapa basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [a].

Fonem / / basa Jawi mapan ing pungkasaning wanda kaping kalih saha pungkasaning wanda kaping tiga berkorespondensi kalihan fonem /a/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 12: Fonem / / mapan ing pungkasaning wanda kaping kalih saha pungkasaning wanda kaping tiga ~ fonem /a/

Glos	BJ []	BB [a]	Korespondensi
laut (120)	[s g r]	[s gara]	[] ~ [a]

Saking tabel 12 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ mapan wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih saha pungkasaning wanda kaping tiga kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘laut’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung segara ingkang dipunlesanaken [s g r]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung segara ingkang dipunlesanaken [s gara] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih saha pungkasaning

wanda kaping tiga berkorespondensi kalihan fonem /a/. Fonem /a/ ing tembung segara basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [a].

Fonem / / basa Jawi mapan ing pungkasaning tembung utawi pungkasaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /a/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 13: Fonem / / mapan ing pungkasaning tembung ~ fonem /a/

No.	Glos	BJ []	BB [a]	Korespondensi
1	tua (195)	[tuw]	[wa]	[] ~ [a]
2	ular (199)	[ul]	[ula]	

Saking tabel 13 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ mapan wonten ing pungkasaning tembung kapanggihaken kalih tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘tua’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung tuwa ingkang dipunlesanaken [tuw]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung tuwa ingkang dipunlesanaken [wa] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing pungkasaning tembung berkorespondensi kalihan fonem /a/. Fonem /a/ ing tembung tuwa basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [a]. Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Bali wonten ing nginggil fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /a/ sedaya mapanipun wonten ing wanda menga.

3) Fonem /u/ ~ fonem /i/ saha /u/

Fonem /u/ wonten ing basa Jawi nuwuhaken korespondensi dados fonem /i/ saha /u/ wonten ing basa Bali. Fonem /u/ wonten ing basa Jawi nuwuhaken kalih alofon inggih menika [u] saha [U]. Fonem /u/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem [i] wonten ing basa Bali. Fonem /u/ kanthi lafal [U] wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem vokal /u/ saha fonem vokal /i/ wonten ing basa Bali. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

a) Fonem /u/ ~ fonem /i/

Fonem /u/ basa Jawi mapan ing tengahing wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /i/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 14: Fonem /u/ ~ fonem /i/

Glos	BJ [u]	BB [i]	Korespondensi
duduk (65)	[lungUh]	[lingih]	[u] ~ [i]

Saking tabel 14 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /u/ berkorespondensi kalihan fonem /i/ mapan wonten ing tengahing wanda sepisan wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘duduk’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung lungguh ingkang dipunlesanaken [lungUh]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung linggih ingkang dipunlesanaken [lingih]

wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /u/ mapan wonten ing tengahing wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /i/.

b) Fonem /u/ kanthi lafal [U] ~ fonem /u/ saha /i/

(1) Fonem /u/ kanthi lafal [U] ~ fonem /u/

Fonem /u/ basa Jawi kanthi lafal [U] berkorespondensi kalihan fonem /u/ kanthi lafal [u] basa Bali kapanggihaken pitu tembung. Saking pitu tembung menika kaperang dados kalih kelompok inggih menika fonem /u/ ingkang mapan wonten ing (1) tengahing wanda kaping kalih, saha (2) wiwitaning wanda kaping kalih.

Fonem /u/ basa Jawi kanthi lafal [U] mapan ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /u/ kanthi lafal [u] ing basa Bali.

Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika

Tabel 15: Fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan ing tengahing wanda kaping kalih ~ fonem /u/

No.	Glos	BJ [U]	BB [u]	Korespondensi
1	gunung (77)	[gunUŋ]	[gunuŋ]	[U] ~ [u]
2	hidung (80)	[irUŋ]	[iruŋ]	
3	lutut (132)	[ŋkU]	[ŋkul]	
4	rambut (162)	[rambUt]	[rambu]	
5	tahu (176)	[w rUh]	[w ruh]	
6	tulang (197)	[balUŋ]	[waluŋ]	

Saking tabel 15 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /u/ kanthi lafal [U] berkorespondensi kalihan fonem /u/ mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih kapanggihaken enem tembung. Saking tetembungan wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge

ngandharaken tembung kanthi glos ‘gunung’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung gunung ingkang dipunlesanaken [gunUŋ]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung gunung ingkang dipunlesanaken [gunuŋ] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /u/. Fonem /u/ ing tembung gunung basa Jawi dipunlesanaken [U], dene ing basa Bali dipunlesanaken [u].

Fonem /u/ basa Jawi kanthi lafal [U] mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /u/ kanthi lafal [u] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 16: Fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih ~ fonem /u/

Glos	BJ [U]	BB [u]	Korespondensi
tahun (177)	[taUn]	[aun]	[U] ~ [u]

Saking tabel 16 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /u/ kanthi lafal [U] berkorespondensi kalihan fonem /u/ mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘tahun’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung taun ingkang dipunlesanaken [taUn]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung taun ingkang dipunlesanaken [taun] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /u/. Fonem /u/

ing tembung taun basa Jawi dipunlesanaken [U], dene ing basa Bali dipunlesanaken [u].

(2) Fonem /u/ kanthi lafal [U] ~ fonem /i/

Fonem /u/ basa Jawi kanthi lafal [U] mapan ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /i/ kanthi lafal [i] ing basa Bali.

Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 17: Fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan ing tengahing wanda kaping kalih ~ fonem /i/

Glos	BJ [U]	BB [i]	Korespondensi
duduk (65)	[luŋgUh]	[liŋgih]	[U] ~ [i]

Saking tabel 17 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /u/ kanthi lafal [U] berkorespondensi kalihan fonem /i/ mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘duduk’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung lungguh ingkang dipunlesanaken [luŋgUh]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung linggih ingkang dipunlesanaken [liŋgih] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /u/ kanthi lafal [U] mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /i/. Fonem /u/ ing tembung lungguh basa Jawi dipunlesanaken [U], dene ing basa Bali dipunlesanaken [i].

4) Fonem / / ~ fonem /i/

Fonem / / basa Jawi mapan ing pungkasaning wanda sepisan saha ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /i/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 18: Fonem / / ~ fonem /i/

Glos	BJ []	BB [i]	Korespondensi
punggung (159)	[g g r]	[gigir]	[] ~ [i]

Saking tabel 18 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /i/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi kasebat mapan wonten ing pungkasaning wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih. Saking tembung wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘punggung’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung geger ingkang dipunlesanaken [g g r]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung gigir ingkang dipunlesanaken [gigir] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem / / basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /i/ basa Bali.

5) Fonem /e/ kanthi lafal [] ~ fonem /e/

Fonem /e/ wonten ing basa Jawi gadhah kalih alofon inggih menika fonem /e/ saha / /. Fonem /e/ kanthi lafal [] ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /e/ ing basa Bali ingkang kapanggihaken tigang tembung. Saking tigang tembung menika kaperang dados kalih kelompok inggih menika fonem /e/ ingkang mapan wonten ing (1) tengahing wanda kaping kalih saha

(2) tengahing tembung. Adhedhasar kasebat saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Fonem /e/ basa Jawi kanthi lafal [] mapan ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /e/ kanthi lafal [e] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 19: Fonem /e/ kanthi lafal [] mapan ing tengahing wanda kaping kalih ~ fonem /e/

Glos	BJ []	BB [e]	Korespondensi
banyak (17)	[ak h]	[akeh]	[] ~ [e]

Saking tabel 19 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /e/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /e/ mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘banyak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung akeh ingkang dipunlesanaken [ak h]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung akeh ingkang dipunlesanaken [akeh] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /e/ kanthi lafal [] mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /e/ kanthi lafal [e]. Fonem /e/ ing tembung akeh basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [e].

Fonem /e/ basa Jawi kanthi lafal [] mapan ing tengahing tembung berkorespondensi kalihan fonem /e/ kanthi lafal [e] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 20: Fonem /e/ kanthi lafal [] mapan ing tengahing tembung
~ fonem /e/

No.	Glos	BJ []	BB [e]	Korespondensi
1	bilamana (33)	[y n]	[yen]	[] ~ [e]
2	kalau (102)	[y n]	[yen]	

Saking tabel 20 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /e/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /e/ mapan wonten ing tengahing tembung kapanggihaken kalih tembung. Saking tetembungan wonten ing nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘bilamana’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung yen ingkang dipunlesanaken [y n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung yen ingkang dipunlesanaken [yen] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /e/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /e/ kanthi lafal [e]. Fonem /e/ ing tembung yen basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [e].

6) Fonem /a/ ~ fonem / /

Fonem /a/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Mapanipun fonem /a/ berkorespondensi kalihan fonem / / inggih menika wonten ing tengahing wanda kaping kalih. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 21: Fonem /a/ mapan ing tengahing wanda kaping kalih ~ fonem / /

Glos	BJ [a]	BB []	Korespondensi
pendek (152)	[c n a?]	[c n k]	[a] ~ []

Saking tabel 21 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /a/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘pendek’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung cendhak ingkang dipunlesanaken [c n a?]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung cendek ingkang dipunlesanaken [c n k] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /a/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

7) Fonem /o/ ~ fonem /u/ saha /o/

Fonem /o/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /u/ saha /o/ wonten ing basa Bali. Fonem /o/ wonten ing basa Jawi nuwuhaken kalih alofon inggih menika [o] saha []. Fonem /o/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /u/ wonten ing basa Bali. Fonem /o/ kanthi lafal [] wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /o/ wonten ing basa Bali. Andharan kasebat saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

a) Fonem /o/ ~ fonem /u/

Fonem /o/ basa Jawi mapan wonten ing wiwitaning tembung berkorespondensi kalihan fonem /u/ ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 22: Fonem /o/ ~ fonem /u/

Glos	BJ [o]	BB [u]	Korespondensi
rumah (163)	[omah]	[umah]	[o] ~ [u]

Saking tabel 22 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /o/ berkorespondensi kalihan fonem /u/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi kasebat mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘rumah’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung omah ingkang dipunlesanaken [omah]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung umah ingkang dipunlesanaken [umah] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /o/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /u/ basa Bali.

b) Fonem /o/ kanthi lafal [] ~ fonem /o/

Fonem /o/ kanthi lafal [] wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] wonten ing basa Bali. Tetembungan ingkang berkorespondensi menika kapanggihaken sewelas tembung. Saking sewelas tembung menika kaperang dados sekawan kelompok inggih menika fonem /o/ ingkang mapan wonten ing (1) wiwitaning wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih, (2) tengahing wanda kaping kalih, (3) tengahing tembung, saha (4) tengahing wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih.

Fonem /o/ kanthi lafal [] basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 23: Fonem /o/ kanthi lafal [] mapan ing wiwitaning wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih ~ fonem /o/

No.	Glos	BJ []	BB [o]	Korespondensi
1	kata (ber) (107)	[m ɲ]	[omoŋ]	[] ~ [o]

Saking tabel 23 saged dipuntingali bilih fonem /o/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /o/ kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘kata (ber)’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung omong ingkang dipunlesanaken [m ɲ]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung omong ingkang dipunlesanaken [omoŋ] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing wiwitaning wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /o/. Fonem /o/ ing tembung omong basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [o].

Fonem /o/ kanthi lafal [] basa Jawi mapan ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 24: Fonem /o/ kanthi lafal [] mapan ing tengahing wanda kaping kalih ~ fonem /o/

No.	Glos	BJ []	BB [o]	Korespondensi
1	barat (19)	[kul n]	[kulon]	[] ~ [o]
2	berat (30)	[ab t]	[abo]	
3	hisap (83)	[s t]	[s o]	
4	perempuan (154)	[wad n]	[wa on]	
5	telur (185)	[n g]	[n og]	

Saking tabel 24 saged dipuntingali bilih fonem /o/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] kapanggihaken gangsal tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘barat’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung kulon ingkang dipunlesanaken [kul n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung kulon ingkang dipunlesanaken [kulon] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /o/. Fonem /o/ ing tembung kulon basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [o].

Fonem /o/ kanthi lafal [] basa Jawi mapan ing tengahing tembung berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 25: Fonem /o/ kanthi lafal [] mapan ing tengahing tembung
~ fonem /o/

No.	Glos	BJ []	BB [o]	Korespondensi
1	buah (37)	[w h]	[woh]	[] ~ [o]
2	daun (53)	[r n]	[on]	
3	jauh (99)	[ad h]	[oh]	
4	orang (146)	[w ŋ]	[woŋ]	

Saking tabel 25 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /o/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] mapan wonten ing tengahing tembung kapanggihaken sekawan tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge

ngandharaken tembung kanthi glos ‘buah’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung woh ingkang dipunlesanaken [w h]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung woh ingkang dipunlesanaken [woh] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /o/. Fonem /o/ ing tembung woh basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [o].

Saking tabel 25 wonten nginggil kapanggihaken setunggal tembung ingkang mapanipun fonem /o/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] menika beda. Bedanipun inggih menika tembung basa Jawi mapan wonten ing tengahing wanda kaping kalih, dene basa Bali mapan wonten ing tengahing tembung. Tuladhanipun tembung kanthi glos ‘jauh’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung adoh ingkang dipunlesanaken [ad h]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung doh ingkang dipunlesanaken [oh] wonten ing basa Bali. Fonem /o/ ing tembung adoh basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [o].

Fonem /o/ kanthi lafal [] basa Jawi mapan ing tengahing wanda sepisan saha tengahing wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 26: Fonem /o/ kanthi lafal [] mapan ing tengahing wanda sepisan saha wanda kaping kalih ~ fonem /o/

Glos	BJ []	BB [o]	Korespondensi
lihat (128)	[t nt n]	[on on]	[] ~ [o]

Saking tabel 26 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /o/ kanthi lafal [] berkorespondensi kalihan fonem /o/ kanthi lafal [o] kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘lihat’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung tonton ingkang dipunlesanaken [t nt n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung tonton ingkang dipunlesanaken [on on] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem / / berkorespondensi kalihan fonem /o/. Fonem /o/ ing tembung tonton basa Jawi dipunlesanaken [], dene ing basa Bali dipunlesanaken [o].

8) Fonem /e/ ~ fonem /o/

Fonem /e/ wonten ing basa Jawi mapan ing pungkasaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /o/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 27: Fonem /e/ ~ fonem /o/

Glos	BJ [e]	BB [o]	Korespondensi
istri (92)	[semah]	[somal]	[e] ~ [o]

Saking tabel 27 saged dipuntingali bilih fonem /e/ berkorespondensi kalihan fonem /o/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi kasebat mapan wonten ing pungkasaning wanda sepisan. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘istri’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung semah ingkang dipunlesanaken [semah]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung somah ingkang dipunlesanaken [somal]

wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /e/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /o/ basa Bali.

b. Wujud Korespondensi Fonem Konsonan

Wujud korespondensi fonem konsonan kaperang dados sangang jinis inggih menika fonem /w/ ~ fonem /b/; fonem /t/ ~ fonem /t/; fonem /l/ ~ fonem /b/, /r/ ; fonem /s/ ~ fonem /r/; fonem /r/ ~ fonem /dh/ ; fonem /d/ ~ fonem /j/, /d/ ; fonem /b/ ~ fonem /w/; fonem /k/ ~ fonem /k/; saha fonem /ng/ ~ fonem /i/. Bukti wujudipun tetembungan ingkang berkorespondensi kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1) Fonem /w/ ~ fonem /b/

Fonem /w/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /b/ wonten ing basa Bali kapanggihaken sekawan tembung. Saking sekawan tembung menika kaperang dados kalih kelompok inggih menika fonem /w/ berkorespondensi kalihan fonem /b/ ingkang mapan wonten ing (1) wiwitaning wanda kaping kalih, (2) wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Fonem /w/ wonten ing basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /b/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel wingking menika.

Tabel 28: Fonem /w/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih
~ fonem /b/

No.	Glos	BJ [w]	BB [b]	Korespondensi
1	abu (1)	[awu]	[abu]	[w] ~ [b]
2	lempar (125)	[sawat]	[saba]	

Saking tabel 28 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /w/ berkorespondensi kalihan fonem /b/ mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken kalih tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘abu’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung awu ingkang dipunlesanaken [awu]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung abu ingkang dipunlesanaken [abu] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /w/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /b/ basa Bali.

Fonem /w/ wonten ing basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /b/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 29: Fonem /w/ mapan ing wiwitaning tembung ~ fonem /b/

No.	Glos	BJ [w]	BB [b]	Korespondensi
1	batu (23)	[watu]	[ba u]	[w] ~ [b]
2	bulu (39)	[wulu]	[bulu]	

Saking tabel 29 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /w/ berkorespondensi kalihan fonem /b/ mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan kapanggihaken kalih tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘batu’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung watu ingkang dipunlesanaken [watu]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung batu ingkang dipunlesanaken [ba u] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /w/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /b/ basa Bali.

2) Fonem /t/ ~ fonem /t/

Fonem /t/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /t/ wonten ing basa Bali. Fonem /t/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /t/ kakuminal wonten ing basa Bali. Adhedhasar kasebat saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Fonem /t/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali kapanggihaken tigang dasa sekawan tembung. Saking tigang dasa sekawan tembung menika kaperang dados gangsal kelompok inggih menika fonem /t/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing (1) wiwitaning wanda kaping kalih, (2) pungkasaning tembung, (3) wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan, (4) wiwitaning wanda sepisan saha wiwitaning wanda kaping kalih, saha (5) wiwitaning wanda kaping kalih wonten ing BJ saha wonten ing wiwitaning tembung wonten ing BB.

Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Fonem /t/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem // basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 30: Fonem /t/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih ~ fonem //

No.	Glos	BJ [t]	BB []	Korespondensi
1	batu (23)	[watu]	[ba u]	[t] ~ []
2	bintang (35)	[lintaŋ]	[bin aŋ]	
3	darah (51)	[g tIh]	[g ih]	
4	gigi (74)	[untu]	[un u]	
5	hantam (78)	[ant m]	[an m]	
6	hati (79)	[ati]	[a i]	
7	mata (136)	[m t]	[ma a]	
8	muntah (143)	[mutah]	[ŋu ah]	
9	perut (155)	[w t ŋ]	[w ŋ]	
10	putih (161)	[putIh]	[pu ih]	
11	pitu (196)	[pitu]	[pi u]	

Saking tabel 30 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /t/ berkorespondensi kalihan fonem // mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken sewelas tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘batu’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung watu ingkang dipunlesanaken [watu]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung batu ingkang dipunlesanaken [ba u] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha

menika ketingal bilih fonem /t/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /t/ basa Jawi mapan ing pungkasaning tembung berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 31: Fonem /t/ mapan ing pungkasaning tembung ~ fonem / /

No.	Glos	BJ [t]	BB []	Korespondensi
1	berat (30)	[ab t]	[abo]	[t] ~ []
2	empat (67)	[papat]	[pa]	
3	hisap (83)	[s t]	[s o]	
4	ikat (91)	[ik t]	[ik]	
5	jahit (95)	[jaIt]	[jai]	
6	kecil (108)	[alit]	[ali]	
7	kulit (115)	[kullIt]	[kuli]	
8	langit (119)	[laŋIt]	[laŋi]	
9	lempar (125)	[sawat]	[saba]	
10	lidah (127)	[ilat]	[ila]	
11	pahit (147)	[pait]	[pai]	
12	pohon (157)	[wIt]	[wi]	
13	rambut (162)	[rambUt]	[rambu]	

Saking tabel 31 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /t/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing pungkasaning tembung kapanggihaken tiga welas tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘berat’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung abot ingkang dipunlesanaken [ab t]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung

abot ingkang dipunlesanaken [abo] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /t/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /t/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 32: Fonem /t/ mapan ing wiwitaning tembung ~ fonem / /

No.	Glos	BJ [t]	BB []	Korespondensi
1	datang (52)	[t k]	[ka]	[t] ~ []
2	kanan (105)	[t ŋ n]	[ŋ n]	
3	tahun (177)	[taUn]	[aun]	
4	tali (179)	[tali]	[ali]	
5	tangan (181)	[taŋan]	[aŋan]	
6	tiga (191)	[t lu]	[lu]	
7	tipis (192)	[tipIs]	[ipis]	
8	tua (195)	[tuw]	[wa]	

Saking tabel 32 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /t/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan kapanggihaken wolung tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘datang’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung teka ingkang dipunlesanaken [t k]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung teka ingkang dipunlesanaken [ka] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /t/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /t/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda sepisan saha wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 33: Fonem /t/ mapan ing wiwitaning wanda sepisan saha wanda kaping kalih ~ fonem / /

Glos	BJ [t]	BB []	Korespondensi
lihat (128)	[t nt n]	[on on]	[t] ~ []

Saking tabel 33 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem [t] berkorespondensi kalihan fonem [] mapan wonten ing wiwitaning wanda sepisan saha wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘lihat’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung tonton ingkang dipunlesanaken [t nt n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung tonton ingkang dipunlesanaken [on on] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /t/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /t/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem / / ingkang mapan wonten ing wiwitaning tembung wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 34: Fonem /t/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih ~ fonem / /

Glos	BJ [t]	BB []	Korespondensi
tidak (189)	[b t n]	[n]	[t] ~ []

Saking tabel 34 saged dipuntingali bilih data kalih tembung menika beda. Bedanipun inggih menika mapanipun fonem /t/ ing tembung basa Jawi [b t n] inggih menika wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih ingkang kadadosan saking kalih wanda, dene fonem / / wonten ing tembung basa Bali [n] inggih menika wonten ing wiwitaning tembung ingkang kadadosan saking setunggal wanda. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘tidak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung boten ingkang dipunlesanaken [b t n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung ten ingkang dipunlesanaken [n] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /t/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

3) Fonem /l/ ~ fonem /b/ saha /r/

Fonem /l/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /b/ saha /r/ wonten ing basa Bali. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

a) Fonem /l/ ~ fonem /b/

Fonem /l/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /b/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 35: Fonem /l/ ~ fonem /b/

Glos	BJ [l]	BB [b]	Korespondensi
bintang (35)	[lintaŋ]	[bin aŋ]	[l] ~ [b]

Saking tabel 35 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /l/ berkorespondensi kalihan fonem /b/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘bintang’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung lintang ingkang dipunlesanaken [lintaŋ]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung bintang ingkang dipunlesanaken [bin aŋ] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /l/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /b/ basa Bali.

b) Fonem /l/ ~ fonem /r/

Fonem /l/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /r/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 36: Fonem /l/ ~ fonem /r/

Glos	BJ [l]	BB [r]	Korespondensi
lurus (131)	[lurus]	[rurus]	[l] ~ [r]

Saking tabel 36 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /l/ berkorespondensi kalihan fonem /r/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘lurus’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung lurus ingkang

dipunlesanaken [lurus]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung lurus ingkang dipunlesanaken [rurus] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /l/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /r/ basa Bali.

4) Fonem /s/ ~ fonem /r/

Fonem /s/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /r/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Mapanipun fonem ingkang berkorespondensi inggih menika wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 37: Fonem /s/ mapan ing wiwitaning tembung ~ fonem /r/

Glos	BJ [s]	BB [r]	Korespondensi
sempit (171)	[sump ?]	[rup k]	[s] ~ [r]

Saking tabel 37 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /s/ berkorespondensi kalihan fonem /r/ mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung saking glos ‘sempit’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung sumpek ingkang dipunlesanaken [sump ?]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung rupek ingkang dipunlesanaken [rup k] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /s/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /r/ basa Bali.

5) Fonem /r/ ~ fonem / /

Fonem /r/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 38. Fonem /r/ ~ fonem / /

Glos	BJ [r]	BB []	Korespondensi
daun (53)	[r n]	[on]	[r] ~ []

Saking tabel 38 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /r/ berkorespondensi kalihan fonem / / kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung saking glos ‘daun’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung ron ingkang dipunlesanaken [r n]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung don ingkang dipunlesanaken [on] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /r/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

6) Fonem /d/ ~ fonem /j/ saha /d/

Fonem /d/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /j/ saha /d/ kakuminal wonten ing basa Bali. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

a) Fonem /d/ ~ fonem /j/

Fonem /d/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /j/ wonten ing basa Bali kapanggihaken kalih tembung. Saking kalih tembung

menika kaperang dados kalih kelompok inggih menika fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem /j/ ingkang mapan wonten ing (1) wiwitaning wanda kaping kalih saha (2) wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Fonem /d/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem /j/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 39: Fonem /d/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih ~ fonem /j/

Glos	BJ [d]	BB [j]	Korespondensi
hujan (86)	[udan]	[ujan]	[d] ~ [j]

Saking tabel 39 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem /j/ mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘hujan’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung udan ingkang dipunlesanaken [udan]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung ujan ingkang dipunlesanaken [ujan] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /d/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /j/ basa Bali.

Fonem /d/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /j/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel wingking menika.

Tabel 40: Fonem /d/ mapan ing wiwitaning tembung ~ fonem /j/

Glos	BJ [d]	BB [j]	Korespondensi
jalan (96)	[dalan]	[jalan]	[d] ~ [j]

Saking tabel 40 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem /j/ mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘jalan’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung dalan ingkang dipunlesanaken [dalan]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung jalan ingkang dipunlesanaken [jalan] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /d/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /j/ basa Bali.

b) Fonem /d/ ~ fonem / /

Fonem /d/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali kapanggihaken gangsal tembung. Saking gangsal tembung menika kaperang dados tigang kelompok inggih menika fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem / / ingkang mapan wonten ing (1) wiwitaning wanda kaping kalih, (2) wiwitaning wanda kaping kalih wonten ing BJ saha mapan ing wiwitaning tembung wonten ing BB, saha (3) wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing wingking menika.

Fonem /d/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 41: Fonem /d/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih ~ fonem / /

No.	Glos	BJ [d]	BB []	Korespondensi
1	diri (ber) (60)	[ad g]	[ɲa g]	[d] ~ []
2	ludah (130)	[idu]	[wi uh]	
3	perempuan (154)	[wad n]	[wa on]	

Saking tabel 41 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kapanggihaken tigang tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘berdiri’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung adeg ingkang dipunlesanaken [ad g]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung ngadeg ingkang dipunlesanaken [ɲa g] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /d/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /d/ basa Jawi mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 42: Fonem /d/ mapan ing wiwitaning wanda kaping kalih (BJ)
~ fonem / / mapan ing wiwitaning tembung (BB)

Glos	BJ [d]	BB []	Korespondensi
jauh (99)	[ad h]	[oh]	[d] ~ []

Saking tabel 42 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih ing basa Jawi saha mapan ing wiwitaning tembung wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Beda mapanipun fonem menika amargi tembung adoh ing basa Jawi kadadosan saking kalih wanda, dene tembung doh basa Bali kadadosan saking setunggal wanda. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘jauh’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung adoh ingkang dipunlesanaken [ad h]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung doh ingkang dipunlesanaken [oh] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /d/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

Fonem /d/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem / / wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 43: Fonem /d/ mapan ing wiwitaning tembung ~ fonem / /

Glos	BJ [d]	BB []	Korespondensi
panjang (149)	[d w]	[awa]	[d] ~ []

Saking tabel 43 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /d/ berkorespondensi kalihan fonem / / mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan kapanggihaken setunggal tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘panjang’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung dawa ingkang dipunlesanaken [d w]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung dawa ingkang dipunlesanaken [awa] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /d/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem / / basa Bali.

7) Fonem /b/ ~ fonem /w/

Fonem /b/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan berkorespondensi kalihan fonem /w/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 44: Fonem /b/ ~ fonem /w/

No.	Glos	BJ [b]	BB [w]	Korespondensi
1	malam (135)	[b ŋi]	[w ŋi]	[b] ~ [w]
2	tulang (197)	[balUŋ]	[waluŋ]	

Saking tabel 44 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /b/ berkorespondensi kalihan fonem /w/ kapanggihaken kalih tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika sedaya mapan wonten ing wiwitaning tembung utawi wiwitaning wanda sepisan. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘malam’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung bengi ingkang

dipunlesanaken [b ɲi]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung wengi ingkang dipunlesanaken [w ɲi] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih fonem /b/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /w/ basa Bali.

8) Fonem /k/ kanthi lafal [ʔ] ~ fonem /k/

Fonem /k/ wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /k/ wonten ing basa Bali. Fonem /k/ gadhah setunggal alofon [ʔ] ingkang mapan wonten ing pungkasan tembung saha dipunlesanaken glottal stop /ʔ/ wonten ing basa Jawi. Fonem /k/ kanthi lafal [ʔ] wonten ing basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /k/ wonten ing basa Bali. Adhedhasar menika saged dipuntingali andharanipun wonten ing ngandhap menika.

Tabel 45: Fonem /k/ kanthi lafal [ʔ] ~ fonem /k/

No.	Glos	BJ [k]	BB [k]	Korespondensi
1	anak (5)	[anaʔ]	[panak]	[ʔ] ~ [k]
2	balik (16)	[walɪʔ]	[walik]	
3	ikan (90)	[iwaʔ]	[iwak]	
4	pendek (152)	[c n aʔ]	[c n k]	
5	sempit (171)	[sump ʔ]	[rup k]	

Saking tabel 45 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /k/ kanthi lafal [ʔ] berkorespondensi kalihan fonem /k/ kanthi lafal [k] kapanggihaken gangsal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika sedaya mapan wonten ing pungkasaning tembung. Saking tetembungan wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘anak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung anak ingkang

dipunlesanaken [ana?]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung panak ingkang dipunlesanaken [panak] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /k/ kanthi lafal [ʔ] berkorespondensi kalihan fonem /k/. Fonem /k/ ing tembung anak ing basa Jawi dipunlesanaken [ʔ], dene ing basa Bali dipunlesanaken [k].

9) Fonem /ŋ/ ~ fonem /i/

Fonem /ŋ/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /i/ wonten ing basa Bali. Fonem /ŋ/ basa Jawi mapan ing wiwitaning tembung berkorespondensi kalihan fonem /i/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 46: Fonem /ŋ/ ~ fonem /i/

Glos	BJ [ŋ]	BB [i]	Korespondensi
di sini (61)	[ŋriki]	[iriki]	[ŋ] ~ [i]

Saking tabel 46 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken fonem /ŋ/ berkorespondensi kalihan fonem /i/ kapanggihaken setunggal tembung. Fonem-fonem ingkang berkorespondensi menika mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘di sini’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung ngriki ingkang dipunlesanaken [ŋriki]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung iriki ingkang dipunlesanaken [iriki] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketinggal bilih fonem /ŋ/ basa Jawi berkorespondensi kalihan fonem /i/ basa Bali.

c. Wujud Korespondensi Fonem Nasal

Wujud korespondensi fonem nasal namung kapanggihaken setunggal jinis inggih menika nasal /m/ basa Jawi ingkang berkorespondensi kalihan nasal /ŋ/ basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 47: Nasal /m/ ~ nasal /ŋ/

Glos	BJ [m]	BB [ŋ]	Korespondensi
muntah (143)	[mutah]	[ŋu ah]	[m] ~ [ŋ]

Saking tabel 47 saged dipuntingali bilih data ingkang nedahaken nasal /m/ berkorespondensi kalihan nasal /ŋ/ namung kapanggihaken setunggal tembung. Nasal /m/ berkorespondensi kalihan nasal /ŋ/ mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tembung wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘muntah’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung mutah ingkang dipunlesanaken [mutah]. Tembung menika berkorespondensi kalihan tembung ngutah ingkang dipunlesanaken [ŋu ah] wonten ing basa Bali. Kanthi tuladha menika ketingal bilih nasal /m/ basa Jawi berkorespondensi kalihan nasal /ŋ/ basa Bali.

d. Tambahing Fonem Konsonan

Tambahing fonem konsonan wonten ing basa Bali kapanggihaken tigang jinis inggih menika tambahing fonem konsonan /p/, fonem konsonan /w/, saha fonem konsonan /k/. Wujud tambahing fonem konsonan wonten ing nginggil kaandharaken wonten ing wingking menika.

1) Tambahing fonem konsonan /p/

Tambahing fonem konsonan /p/ wonten ing basa Bali ingkang mapan ing wiwitaning tembung kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 48: Tambahing fonem konsonan /p/

Glos	BJ [Ø]	BB [p]	Korespondensi
anak (5)	[anaʔ]	[panak]	[Ø] ~ [p]

Saking tabel 48 saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘anak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung anak ingkang dipunlesanaken [anaʔ]. Tembung menika wonten ing basa Bali katambahan fonem konsonan /p/ dados panak ingkang dipunlesanaken [panak]. Tambahing konsonan /p/ wonten ing tembung panak basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung anak wonten ing basa Jawi.

2) Tambahing fonem konsonan /w/

Tambahing fonem konsonan /w/ wonten ing basa Bali ingkang mapan ing wiwitaning tembung kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 49: Tambahing fonem konsonan /w/

Glos	BJ [Ø]	BB [w]	Korespondensi
ludah (130)	[idu]	[wi uh]	[Ø] ~ [w]

Saking tabel 49 saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘ludah’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung idu

ingkang dipunlesanaken [idu]. Tembung menika wonten ing basa Bali katambahan fonem konsonan /w/ saha /h/ ingkang dipunginakaken sesarengan ing tembung widuh ingkang dipunlesanaken [wi uh]. Tambahing konsonan /w/ saha /h/ wonten ing tembung widuh basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung idu wonten ing basa Jawi.

3) Tambahing fonem konsonan /k/

Tambahing fonem konsonan /k/ wonten ing basa Bali ingkang mapan ing wiwitaning tembung kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 50: Tambahing fonem konsonan /k/

Glos	BJ [Ø]	BB [k]	Korespondensi
terbang (186)	[ib r]	[k b r]	[Ø] ~ [k]

Saking tabel 50 saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘terbang’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung iber ingkang dipunlesanaken [ib r]. Tembung menika wonten ing basa Bali katambahan fonem konsonan /k/ dados keber ingkang dipunlesanaken [k b r]. Tambahing konsonan /k/ wonten ing tembung keber basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung iber wonten ing basa Jawi.

e. Tambahing Fonem Nasal

Tambahing fonem nasal namung kapanggihaken setunggal jinis inggih menika tambahing fonem nasal /ŋ/ wonten ing basa Bali. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 51: Tambahing fonem nasal /ŋ/

Glos	BJ [Ø]	BB [ŋ]	Korespondensi
Diri (ber) (60)	[ad g]	[ŋa g]	[Ø] ~ [ŋ]

Tambahing nasal /ŋ/ wonten ing basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 51 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘diri (ber)’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung adeg ingkang dipunlesanaken [ad g]. Tembung menika wonten ing basa Bali katambahan nasal /ŋ/ dados ngadeg ingkang dipunlesanaken [ŋa g]. Tambahing nasal /ŋ/ wonten ing tembung ngadeg basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung adeg ing basa Jawi.

f. Icaling Fonem Vokal

Icaling fonem vokal kapanggihaken sekawan jinis inggih menika icaling fonem vokal / /, fonem vokal /a/, fonem vokal /u/, saha fonem vokal / /. Wujud icaling fonem vokal wonten ing nginggil kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1) Icaling fonem vokal / /

Icaling fonem vokal / / wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 52: Icaling fonem vokal / /

Glos	BJ []	BB [Ø]	Korespondensi
enam (68)	[n m]	[n m]	[] ~ [Ø]

Icaling fonem vokal / / wonten ing basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 52 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘enam’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung enem ingkang dipunlesanaken [n m]. Tembung menika ical fonem vokal / / wonten ing basa Bali dados nem ingkang dipunlesanaken [n m]. Icaling fonem vokal / / wonten ing tembung nem basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung enem ing basa Jawi

2) Icaling fonem vokal /a/

Icaling fonem vokal /a/ wonten ing basa Bali kapanggihaken tigang tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 53: Icaling fonem vokal /a/

No.	Glos	BJ [a]	BB [Ø]	Korespondensi
1	empat (67)	[papat]	[pa]	[a] ~ [Ø]
2	jauh (99)	[ad h]	[oh]	
3	merah (139)	[aban]	[ban]	

Icaling fonem vokal /a/ wonten ing basa Bali mapan ing wiwitaning tembung. Saking tabel 53 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘jauh’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung adoh ingkang dipunlesanaken [ad h]. Tembung menika ical fonem vokal /a/ wonten ing basa Bali dados doh ingkang dipunlesanaken [oh]. Icaling fonem vokal /a/ wonten ing tembung doh basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung adoh ing basa Jawi.

3) Icaling fonem vokal /u/

Icaling fonem vokal /u/ wonten ing basa Bali kapanggihaken kalih tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 54: Icaling fonem vokal /u/

No.	Glos	BJ [u]	BB [Ø]	Korespondensi
1	lama (121)	[suwe]	[swe]	[u] ~ [Ø]
2	tua (195)	[tuw]	[wa]	

Icaling fonem vokal /u/ wonten ing basa Bali sedaya mapan wonten ing tengahing tembung. Saking tabel 54 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘lama’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung suwe ingkang dipunlesanaken [suwe]. Tembung menika ical fonem vokal /u/ wonten ing basa Bali dados swe ingkang dipunlesanaken [swe]. Icaling fonem vokal /u/ wonten ing tembung swe basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung suwe wonten ing basa Jawi.

4) Icaling fonem vokal / /

Icaling fonem vokal / / wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 55: Icaling fonem vokal / /

Glos	BJ []	BB [Ø]	Korespondensi
tidak (189)	[b t n]	[n]	[] ~ [Ø]

Icaling fonem vokal / / wonten ing basa Bali mapan ing wiwitaning tembung. Saking tabel 55 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘tidak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken

tembung boten ingkang dipunlesanaken [b t n]. Tembung menika ical fonem vokal / / wonten ing basa Bali dados ten ingkang dipunlesanaken [n]. Icaling fonem vokal / / wonten ing tembung ten basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung boten wonten ing basa Jawi.

g. Icaling Fonem Konsonan

Icaling fonem konsonan wonten ing basa Bali kapanggihaken enem jinis inggih menika icaling fonem konsonan /m/, fonem konsonan /k/, fonem konsonan /p/, fonem konsonan /h/, fonem konsonan /b/, saha fonem konsonan /r/. Wujud icaling fonem konsonan wonten ing nginggil kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1) Icaling fonem konsonan /m/

Icaling fonem konsonan /m/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 56: Icaling fonem konsonan /m/

Glos	BJ [m]	BB [Ø]	Korespondensi
sempit (171)	[sump ?]	[rup k]	[m] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /m/ ing basa Bali mapan wonten ing tengahing tembung. Saking tabel 56 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘sempit’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung sumpek ingkang dipunlesanaken [sump ?]. Tembung menika ical fonem konsonan /m/ wonten ing basa Bali dados rupek ingkang dipunlesanaken [rup k]. Icaling fonem konsonan /m/ wonten ing tembung

rupek basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung sumpek wonten ing basa Jawi.

2) Icaling fonem konsonan /k/

Icaling fonem konsonan /k/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 57: Icaling fonem konsonan /k/

Glos	BJ [k]	BB [Ø]	Korespondensi
cuci (47)	[kumbah]	[umbah]	[k] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /k/ wonten ing basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 57 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘cuci’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung kumbah ingkang dipunlesanaken [kumbah]. Tembung menika ical fonem konsonan /k/ wonten ing basa Bali dados umbah ingkang dipunlesanaken [umbah]. Icaling fonem konsonan /k/ wonten ing tembung umbah basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung kumbah wonten ing basa Jawi.

3) Icaling fonem konsonan /p/

Icaling fonem konsonan /p/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 58: Icaling fonem konsonan /p/

Glos	BJ [p]	BB [Ø]	Korespondensi
empat (67)	[papat]	[pa]	[p] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /p/ basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 58 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘empat’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung papat ingkang dipunlesanaken [papat]. Tembung menika ical fonem konsonan /p/ wonten ing basa Bali dados pat ingkang dipunlesanaken [pa]. Icaling fonem konsonan /p/ wonten ing tembung pat basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung papat wonten ing basa Jawi.

4) Icaling fonem konsonan /h/

Icaling fonem konsonan /h/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 59: Icaling fonem konsonan /h/

Glos	BJ [h]	BB [Ø]	Korespondensi
makan (134)	[ahar]	[aar]	[h] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /h/ basa Bali mapan wonten ing tengahing tembung. Saking tabel 59 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘makan’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung dhahar ingkang dipunlesanaken [ahar]. Tembung menika ical fonem konsonan /h/ wonten ing basa Bali dados daar ingkang dipunlesanaken [aar]. Icaling fonem konsonan /h/ wonten ing tembung daar basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung dhahar wonten ing basa Jawi.

5) Icaling fonem konsonan /b/

Icaling fonem konsonan /b/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel wingking menika.

Tabel 60: Icaling fonem konsonan /b/

Glos	BJ [b]	BB [Ø]	Korespondensi
tidak (189)	[b t n]	[n]	[b] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /b/ basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 60 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘tidak’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung boten ingkang dipunlesanaken [b t n]. Tembung menika ical fonem konsonan /b/ wonten ing basa Bali dados ten ingkang dipunlesanaken [n]. Icaling fonem konsonan /b/ wonten ing tembung ten basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung boten wonten ing basa Jawi.

6) Icaling fonem konsonan /r/

Icaling fonem konsonan /r/ wonten ing basa Bali kapanggihaken setunggal tembung. Bab menika saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

Tabel 61: Icaling fonem konsonan /r/

Glos	BJ [r]	BB [Ø]	Korespondensi
bulan (38)	[r mbulan]	[bulan]	[r] ~ [Ø]

Icaling fonem konsonan /r/ basa Bali mapan wonten ing wiwitaning tembung. Saking tabel 61 wonten nginggil saged dipuntingali bilih kangge ngandharaken tembung kanthi glos ‘bulan’ wonten ing basa Jawi kaginakaken tembung rembulan ingkang dipunlesanaken [r mbulan]. Tembung menika ical fonem konsonan /r/ wonten ing basa Bali dados bulan ingkang dipunlesanaken [bulan]. Icaling fonem konsonan /r/ wonten ing tembung bulan basa Bali menika nuwuhaken korespondensi kalihan tembung rembulan wonten ing basa

Jawi. Kejawi icaling fonem /r/, kapanggihaken ugi icaling fonem / / saha /m/ wonten ing tembung bulan basa Bali.

2. Prosentase Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Bali

Prosentase kekerabatan basa Jawi saha basa Bali adhedhasar Bausastra Jawa saha Kamus Basa Bali saged kapanggihaken kanthi cara ngetang cacahing tetembungan ingkang berkorespondensi. Bukti cacahing tetembungan ingkang berkorespondensi menika saged kaetang prosentase-ipun kanthi cara wonten ing ngandhap menika.

$$\begin{aligned} K &= \frac{tk}{n} \times 100\% \\ &= \frac{120}{200} \times 100\% \\ &= 60\% \end{aligned}$$

Katrangan :

K = prosentase kekerabatan

n = cacahing kosa kata dasar

tk = tembung ingkang berkorespondensi

Saking 120 tembung ingkang berkorespondensi menika kapanggihaken prosentase 60 % antawisipun basa Jawi saha basa Bali ingkang berkorespondensi. Adhedhasar prosentase wonten nginggil, ketingal bilih kekerabatan antawisipun basa Jawi saha basa Bali adhedhasar Bausastra Jawa saha Kamus Basa Bali kalebet kategori kulawarga basa (family).